

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ САМООСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Шевченко Наталія Федорівна¹, Мукомел Софія Євгенівна²

¹Доктор психологічних наук, професор кафедри психології Запорізького національного університету, м. Запоріжжя (Україна)

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5297-6588>
Researcher ID: I-2214-2018

²Магістрант кафедри психології Запорізького національного університету, м. Запоріжжя (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8224-6562>

UDC: 378.041:005.32]:159.9.07

ABSTRACT

В статті висвітлено результати емпіричного дослідження мотиваційної складової самоосвіти майбутніх фахівців. Результати діагностики складових мотивації самоосвіти показали, що мотивація успіху, мотивація навчання, здатність до самоосвіти та самоактуалізація проявляються в майбутніх фахівців на досить високому рівні. Вивчення мотивації навчання показало перевагу мотивів «оволодіння професією» та «отримання знань». Діагностика мотивації успіху та остраху невдачі продемонструвала, що більшість студентів мають стійку мотивацію на успіх. Дослідження ступеню самоактуалізації засвідчило перевагу високого ступеню самоактуалізації респондентів. Вивчення здатності до самоосвіти та саморозвитку виявило перевагу високого рівня прояву цієї якості. Результати кореляційного аналізу дали можливість зробити висновок, що здатність до самоосвіти не має значущої залежності від прагнення оволодіти професією та отримати знання, водночас здатність до самоосвіти зумовлює прагнення досягнення успіху та залежить від самоактуалізації.

Ключові слова: самоосвіта, мотиваційна складова самоосвіти, мотивація досягнення успіху, мотивація навчання, здатність до самоосвіти, самоактуалізація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах сьогодення освіта стає головним чинником розвитку особистості, оскільки в суспільстві визнається факт необхідності освіти протягом усього життя. Розвиток суспільства на сучасному етапі зажадало перегляду стратегії освіти у вищій школі та зумовило розуміння освітнього процесу не тільки як зовнішньої по відношенню до студента діяльності, але і як процесу, результату діяльності самого студента. Замість колишнього поняття «освіта» складається нове поняття: «освіта особистості» як процес і результат власної відповідальності, невдач і заслуг.

Згідно з новою освітньою парадигмою, незалежно від спеціалізації і характеру роботи будь-який фа-

хівець повинен володіти фундаментальними знаннями, професійними вміннями та навичками діяльності свого профілю, досвідом творчої та дослідницької діяльності з вирішення нових проблем, досвідом соціально-оціночної діяльності. Дві останні складові освіти формуються саме в процесі самоосвітньої діяльності студентів у процесі фахової підготовки.

Самоосвітня діяльність майбутнього фахівця призначена не тільки для оволодіння знаннями з кожної дисципліни, але й для формування навичок самостійної роботи взагалі, в навчальній, науковій, професійній діяльності, здатності приймати на себе відповідальність, самостійно вирішити проблему, знаходити конструктивні рішення, виході з кризової ситуації тощо. Саме тому самоосвіта студентів розглядається як най-

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Nataliia Shevchenko, Sofia Mukomel

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

важливіша складова їх пізнавальної навчальної діяльності, потужний резерв підвищення якості освіти, посилення ефективності навчально-виховного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор. Різні проблеми сучасного студентства висвітлено у працях вітчизняних дослідників. Зокрема, вивчалися особливості розвитку автономії студентів (Онуфрієва & Івашкевич, 2021), психолінгвістичні особливості засвоєння студентами візуально-семантичного образу ієрогліфу при вивченні японської мови (Долинська, Наумова & Шевченко, 2020), формування комунікативної культури студентів за допомогою проектного навчання у вищих навчальних закладах (Maksymenko, Bei, Khimchuk & Vovchok, 2020), вплив професійної орієнтації студентів різної статі на їх уявлення про щастя (Stroianovska, Dolynska, Shevchenko, Andriiashyna, Melnyk & Tsybuliak, 2020), характеристики використання студентами мережі Інтернет (Onufriieva, Didyk, & Chekanska, 2019), уявлення студентів про життєвий успіх (Stroyanovska, Dolynska, Shevchenko, Yermakova, Matiash-Zaiats & Kriukova, 2021).

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми самоосвіти показав, що переважна кількість досліджень присвячена питанням самоосвіти майбутніх вчителів. Науковцями вивчалися: самоосвітня діяльність студентів мистецько-педагогічних спеціальностей (Сергеєнко, 2019) та майбутніх учителів початкової школи (Смолюк, 2017). Самоосвіта розглядається дослідниками в контексті безперервного процесу професійного вдосконалення (Berry & Kitchen, 2020; Sagitova, 2014).

В дослідженнях останніх років висвітлювались питання самоосвіти та саморозвитку студента в динаміці цивілізаційних процесів (Горбань, 2020), розробка технології змішаного навчання – Blended Learning (Geng, Law & Niu, 2019), взаємозв'язок між навичками самоосвіти студентів та тенденціями до навчання протягом усього життя (Tekkoll & Demirel, 2018), вивчення ефективності самостійного навчання (Tullis & Benjamin, 2011; Hill, Peters, Vinnedge, Salvaggio, Vinnedge & Darden, 2020).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття.

Проаналізувавши низку робіт з проблеми самоосвіти молоді, студентів, вчителів, можна підсумувати, що, попри зазначену авторами важливість самоосвіти для скерування особистісного розвитку та професійної підготовки майбутніх фахівців, її дослідження мають доволі фрагментарний характер, зокрема в аспекти мотиваційної складової самоосвіти.

Мета статті – на основі теоретичного обґрунтування емпірично дослідити специфіку мотиваційної складової самоосвіти майбутніх фахівців.

Наукове обґрунтування методології проведеного дослідження. Відповідно до теоретично обґрунтованого уявлення про особливості мотиваційної складової самоосвіти майбутніх фахівців для проведення емпіричного дослідження в якості психодіагностичного інструментарію було обрано «Методику вивчення мотивації успіху і остраху невдачі А. Реана, «Методику вивчення мотивації навчання у закладі вищої освіти» Т. Ільїної, «Тест оцінки здатності до саморозвитку та самоосвіти» В. Андреева, «Опитувальник особистісної орієнтації» Е. Шострома – Personal Orientation Inventory (POI); *математико-статистичні методи* обробки експериментальних даних на базі пакету статистичних програм IBM SPSS-20 (описова статистика, кореляційний аналіз).

Експериментальна база дослідження. В дослідженні взяли участь 29 студентів рівня вищої освіти «Магістерський» спеціальності 012 – Дошкільна освіта та 013 – Початкова освіта Запорізького національного університету.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В психологічній літературі самоосвіта розглядається як суб'єктивно значущий усвідомлюваний процес розкриття особистістю своїх можливостей і здібностей в діяльності і відносинах, основу якого складають пізнавальні потреби. Вони викликають у людини необхідність постійної, цілеспрямованої самоосвіти, що не завершується після досягнення результату (мети самоосвіти), а продовжується кожного разу на новому витку продуктивної активності, формуючи нові мотиви, породжуючи нові проблеми і пошуки їх вирішення (Шевченко, 2021; Sagitova, 2014).

Самоосвітня діяльність пов'язана з самоорганізацією – здатністю особистості організувати себе і свою діяльність, тобто самостійно ставити мету і завдання діяльності, вибирати способи їх досягнення, визначати свою поведінку в часі, здійснювати самоконтроль, самоаналіз (Tekkoll & Demirel, 2018). Мета може бути дана суб'єкту ззовні: у вигляді вимог, вказівок, або вироблятися їм самим. У першому випадку ефективність реалізації цілком залежить від її внутрішнього прийняття особистістю, коли запропонована мета збігається з мотиваційною сферою особистості. У самоосвітній діяльності діє другий варіант постановки мети, оскільки самоосвіта – це самоврядний процес пізнання (Tullis & Benjamin, 2011).

Самоосвіта є результатом освіти і обов'язковою умовою ефективності останньої. Взаємозв'язок процесів освіти і самоосвіти зумовлений тим, що: самоосвіта сприяє накопиченню знань, формуванню інтелекту, розвитку розумових сил та здібностей; самоосвіта є інформативним процесом, є складовою розумового самовиховання, завдяки якому виробляються якості, необхідні для успішного оволодіння знаннями (Geng, Law & Niu, 2019).

У дослідженнях вказується, що самоосвіта є особливою діяльністю, яка має власну специфічну структуру, відмінну від структури навчальної діяльності та її самостійних форм тим, що її основні компоненти – мотиви, задачі, способи дії та способи контролю. Але, безперечно, мотиви самоосвіти належать до навчальної діяльності. Визначальним компонентом організації навчальної діяльності є мотивація, яка пов'язана з віковими особливостями. Так, на етапах підготовки у середньому початковому закладі переважає соціальна мотивація навчальної діяльності. У підлітків, як і у молодших школярів, ще слабо розвинене розуміння необхідності навчання для майбутньої професійної діяльності, але після закінчення школи і на етапі підготовки у вищому навчальному закладі, мотивація навчальної діяльності змінюється, а саме відбуваються зміни мотивів у зв'язку з професійним самоствердженням. Студентський вік – найважливіший період розвитку самосвідомості і зрілої самооцінки. Саме в студентському віці зароджуються мотиви самоосвіти, що полягають у спрямуванні на самостійне вдосконалення способів одержання знань

(Hill, Peters, Salvaggio, Vinnedge & Darden, 2020; Tekkoll & Demirel, 2018).

Добровільність самоосвіти зумовлює необхідність особливої уваги до формування мотиваційної сфери майбутнього фахівця – системи ціннісних орієнтацій, сукупності потреб і цілей, які визначають шляхи розвитку й самовираження потенційних здібностей особистості. Мотивація організовує цілісну поведінку, підвищує активність особистості, впливає на формування мети та вибір шляхів її досягнення, здійснює суттєвий вплив на результати навчальної діяльності в цілому. Студент може вважатися схильним до самоосвіти, якщо в нього сформовані позитивні мотиви і ціннісні потреби самоосвіти, оскільки саме потреби, настанови, цінності лежать в основі пізнавальної діяльності. Серед ієрархії мотивів самоосвіти в наукових працях визначаються наступні: потреба в професійному вдосконаленні, можливість особистої самореалізації, основа матеріального благополуччя, можливість адаптуватися до нових економічних, соціально-політичних умов життя, реалізація потреб в певному рівні культури, реалізація потреби самоствердження, самоповаги, можливість відповідати нормам соціального оточення (Горбань, 2020; Шевченко, 2021; Berry & Kitchen, 2020). Розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців певною мірою залежить від якісного застосування сучасних освітніх технологій, що забезпечують готовність фахівців до безперервної самоосвіти, до продуктивної, творчої діяльності.

Перейдемо до розгляду результатів емпіричного дослідження. Розпочинаючи дослідження, ми припустили, що мотиваційна складова самоосвіти в студентів-магістрантів характеризується певною специфікою: стійкою мотивацією на досягнення успіху, домінуванням мотиву оволодіння професією, високим ступенем самоактуалізації; а здатність до самоосвіти зумовлює прагнення досягнення успіху, набуття знань, оволодіння професією та самоактуалізацію.

Самоосвіта передбачає самостійну постановку мети і завдання діяльності, вибір способів їх досягнення. Поштовхом до діяльності, до навчання можуть рівною мірою стати бажання досягти успіху і страх перед невдачею.

Для виявлення мотивації досягнення успіху або

острашу невдачі ми використовували методику А. Реана. Вперше виділив потребу в досягненні як мотиваційну властивість Г. Мюррей. Прагнення до досягнення успіху або мотив досягнення – це стійка потреба індивіда досягати успіху в різних видах діяльності, результату в роботі, в тому числі, в навчальній діяльності. Науковці виділяють два види мотивів досягнення: прагнення до успіху і прагнення уникнути невдачі. Мотив прагнення до успіху розуміється як схильність до переживання задоволення і гордості при досягненні результату. Мотив уникнення невдачі – як схильність переживати сором і приниження через невдачі.

За результатами методики «Мотивація успіху та остраху невдачі» було виявлено, що у більшості досліджуваних переважає мотивація на успіх – 62,07% (M=14,36 балів). Особи цього типу зазвичай активні, ініціативні; якщо зустрічаються перешкоди – шукають способи їх подолання. Відрізняються наполегливістю в досягненні мети та схильні планувати своє майбутнє на великі проміжки часу. Вважають за краще брати на себе середні по труднощі або ж злегка завищені, хоч і здійсненні зобов'язання.

Виявилось, що 27,59% респондентів мають невиражену мотивацію на успіх. Сумарне число значення становить 12,43 балів, що вказує на тенденцію до мотивації на успіх, але, водночас, невираженість мотиваційного полюсу. Ймовірно, досліджувані студенти ще не замислюються над тим, що їх чекає в майбутньому, не до кінця усвідомлюють свій статус. Вони досить спокійно ставляться до того, що можуть чогось не знати. Але в цілому їх продуктивність діяльності і ступінь її активності меншою мірою залежать від зовнішнього контролю. Досліджувані схильні до переоцінки своїх невдач в світлі досягнутих успіхів. При виконанні завдань проблемного характеру, а також в умовах дефіциту часу результативність діяльності, як правило, покращується. Вони схильні до сприйняття і переживання часу як «цілеспрямованого і швидкого».

3,45% (M=8,11 балів) досліджуваних демонструють тенденцію остраху невдачі, 6,89% – мотивацію остраху невдачі (M=6,59 балів). Спрямованість уникнення невдачі належить до негативної мотивації, оскільки діяльність таких осіб пов'язана з потребою уникнути провалу, покарання, осуду тощо. Активність ви-

значається впливом негативних очікувань: починаючи справу, такі особи заздалегідь бояться можливої невдачі, тому більше думають про те, як її уникнути, а не способи досягнення успіху. Ці досліджувані зазвичай не впевнені у своїх силах, відрізняються підвищеною тривожністю, що може поєднуватись з вельми відповідальним ставленням до справи.

Отже, аналіз отриманих даних засвідчив, що більше ніж у половини студентів рівня вищої освіти «Магістерський» спостерігаються чітка мотивація на успіх та тенденція до прояву мотивації на успіх.

Розглянемо результати дослідження мотивації навчання в закладі вищої освіти. В нашому дослідженні ми спиралися на теоретичні основи дослідження мотивації самоосвіти студентів (Горбань, 2020; Сергеев, 2019; Geng, Law & Niu, 2019). В цих працях говориться про те, що самоосвіта як один з основних видів діяльності в навчальному процесі нерозривно пов'язана з навчальною діяльністю, оскільки саме професійна спрямованість навчального процесу визначає основний зміст самоосвіти студента; передумовами для самоосвіти є мотиви вступу до закладу вищої освіти. У зв'язку з цим нами було досліджено мотивацію навчання студентів за методикою Т. Ільїної.

Аналіз результатів досліджуваних 1-2 курсів рівня вищої освіти «Магістерський» показав наступне. За шкалою «Придбання знань», середній показник коефіцієнта, що відображає прагнення студентів до набуття знань, рівень їх допитливості, становить 9,71; за шкалою «Оволодіння професією», що відображає прагнення студентів до оволодіння професійними знаннями і вміннями, професійно важливими якостями, середній показник коефіцієнта становить 6,87 та за шкалою «Отримання диплома», який відображає прагнення студентів «придбати» диплом при формальному засвоєнні знань і знайти обхідні шляхи при здачі іспитів та заліків – 4,63. Тобто, в студентів провідні позиції займає мотив «придбання знань», «оволодіння професією». Це свідчить про те, що майбутні фахівці вже вирішили для себе пріоритети, вибір професії був усвідомлений і вони прагнуть до оволодіння необхідними знаннями, щоб стати кваліфікованими спеціалістами в сфері педагогіки. Переважання мотивів за першими двома шкалами свідчить про адекватний вибір студентами професії і

задоволеність нею.

Таким чином, результати дослідження продемонстрували, що студенти магістратури розуміють для чого і чому вони вступили до університету саме на обрану спеціальність. Вони визначились, що їх мотивує і що для них головне. Провідними мотивами навчання для майбутніх фахівців є якомога більше отримати необхідних знань, повною мірою оволодіти професією та стати спеціалістом, а не отримати диплом та формально засвоїти знання.

Розглянемо результати дослідження здатності до самоосвіти та саморозвитку. Як зазначалося вище, під час аналізу особливостей процесів саморозвитку та самоосвіти студентів, перш за все, йдеться про їх професійну спрямованість як прагнення до самореалізації в майбутній професії. Здібності до саморозвитку визначаються як індивідуально-психологічні особливості, які забезпечують самостійне засвоєння нових знань, умінь і навичок для вирішення конкретних життєвих проблем. Тобто, щоб визначити чи є у студентів здатність до самоосвіти загалом та саморозвитку В. Андрєєвим була запропонована методика «Оцінка здатності до саморозвитку, самоосвіти».

Розглядаючи отримані дані, ми виявили, що більшість досліджуваних мають високий рівень здібності до самоосвіти та розвитку – 31,03%, дуже високий рівень мають 17,24%, вище середнього – 20,69%, середній теж 20,69%, нижче середнього мають 6,9% респондентів, 3,45% студентів мають низький рівень здатності до самоосвіти.

Середнє значення за методикою становить 42,34 балів, що свідчить про рівень здібності до самоосвіти та саморозвитку студентів вище середнього. Отже, майбутні фахівці вміють цілеспрямовано і систематично організовувати процес отримання знань, набуття вмінь і навичок за допомогою самостійної навчально-пізнавальної діяльності та усвідомлюють й приймають власний досвід і власну особистість.

Розглянемо результати діагностики ступеня самоактуалізації майбутніх фахівців. Самоактуалізація є невід'ємним атрибутом самосвідомості та саморозвитку особистості, а значить і пов'язана із самоосвітою. Вона проявляється в мотиваційній структурі, в особистісно-сміслових утвореннях, життєвих орієнтаціях, що

знаходять своє подальше втілення в професійній діяльності, спілкуванні та особистому житті. З метою виявлення ступеню самоактуалізації студентів була використана методика Е. Шострома.

Результати дослідження показали, що для більшості студентів характерний високий ступень самоактуалізації – 58,62%. Особи з високим ступенем самоактуалізації володіють внутрішньою підтримкою, яка керується в основному внутрішніми принципами і мотивацією. Такі досліджувані мало схильні до зовнішнього впливу, є вільними у виборі, для них характерно певне співвідношення орієнтації на себе і орієнтації на інших.

Середній рівень самоактуалізації діагностовано в 34,48% досліджуваних, а низький – в 6,9% респондентів. Ймовірно, серед суперечностей розвитку і становлення особистості студенського віку важливе місце займає протиріччя між природним прагненням людини утвердити себе і дефіцитом необхідних фізичних і духовних можливостей. Саме це протиріччя є однією з рушійних сил внутрішнього саморозвитку особистості. В майбутніх фахівців воно проявляється як протиріччя між уявленнями про професію і її реальною суттю, з одного боку, і між уявленнями про себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності і своїми реальними можливостями, з іншого.

Середній числовий показник за вибіркою становить 45,02 балів, що вказує на високий ступінь самоактуалізації майбутніх фахівців. Очевидно, на в ході отримання освіти, на старших курсах навчання у ЗВО, з'являється найважливіша здатність, яку повинен придбати студент в закладі освіти, і яка може значно підвищити його професійну компетентність – це здатність до самоосвіти, яка і супроводжується високим ступенем самоактуалізації. Саме її сформованість і виведення на рівень значущої потреби буде впливати на професійне становлення та подальший професійний ріст майбутнього фахівця.

Результати дослідження мотиваційної складової самоосвіти показали, що мотивація успіху, мотивація навчання, здатність до самоосвіти та самоактуалізації проявляються в студентів рівня вищої освіти «Магістерський» на досить високому рівні. Діагностика мотивації навчання показала перевагу мотивів «оволодіння професією» та «отримання знань», тобто

майбутні фахівці націлені не на віддалений результат, а на досягнення найближчих професійних цілей. Отримані результати можна пояснити тим, що протягом періоду навчання у ЗВО мотиви навчальної діяльності піддаються реорганізації. Різні етапи характеризуються різними видами мотивів: на початкових курсах це професійні і навчальні мотиви, на 3-4 курсі – пізнавальні і професійні мотиви перестають управляти навчальною діяльністю, а 1-2 курс магістратури характеризується тим, що росте ступінь усвідомлення та інтеграції різних форм мотивів.

Діагностика мотивації успіху та страху невдачі показала, що більшість студентів мають стійку мотивацію на успіх. Очевидно, студенти-магістри стають більш впевнені у собі, знають чого вони прагнуть та йдуть до своєї мети.

Вивчення ступеню самоактуалізації показало перевагу високого ступеню самоактуалізації респондентів. Це свідчить про прагнення майбутніх фахівців до найбільш повного виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей. Тобто, студенти магістратури прагнуть реалізувати себе, знайти сенс свого існування, стати тим, ким вони можуть стати, а не тим, ким їм нав'язують бути оточуючі.

Дослідження здатності до самоосвіти та саморозвитку виявило перевагу високого рівня прояву цієї якості. Це свідчить про те, що майбутні фахівці усвідомлюють необхідність удосконалювати свій потенціал і реалізувати себе як особистість, набувати необхідні знання, вміння та навички.

Для вивчення взаємозв'язку між здатністю до самоосвіти і прагненням досягнення успіху, набуття знань, оволодінням професією та самоактуалізацією, а також для того, щоб підтвердити або відхилити припущення, застосовувався коефіцієнт кореляції Пірсона. Розрахунок коефіцієнту кореляції здійснювався на базі пакету статистичних програм IBM SPSS-20.

При розрахунку коефіцієнта кореляції показників за шкалами методик «Здатність до самоосвіти та саморозвитку» та «Мотивація успіху та страху невдач» отримали значення $R = 0,34$. Це свідчить про помірний зв'язок між досліджуваними параметрами. Таким чином, статистично значущий прямий зв'язок вказує на те, що здатність до самоосвіти зумовлює прагнення

досягнення успіху. Це підтверджує дані дослідників (Tekkoll & Demirel, 2018) про те, що студент, який володіє самоосвітньою компетентністю, заснованою на досвіді самоосвітньої діяльності вміє поставити мету, володіє внутрішньою мотивацією, має високий рівень домагань, цілеспрямований і має впевненість в своїх силах, тобто мотивований на успіх.

При розрахунку коефіцієнта кореляції показників за шкалами методик «Здатність до самоосвіти та саморозвитку» та «Мотивація навчання у закладі вищої освіти» (шкала «Набуття знань») отримано коефіцієнт $R = -0,04$. Це говорить про те, що зв'язок між досліджуваними ознаками – зворотній, зі слабкою силою зв'язку. Тобто, залежність між здатністю до самоосвіти та прагненням набуття знань зворотна слабка. Таким чином, залежність ознак статистично не значуща і здатність до самоосвіти не залежить від прагнення отримати знання. Отже, не завжди студент, який добре вчиться в університеті має здатність до самоосвіти та саморозвитку.

Розрахувавши коефіцієнт кореляції показників за шкалами методик «Здатність до самоосвіти та саморозвитку» та «Мотивація навчання у закладі вищої освіти» (шкала «Оволодіння професією») отримано коефіцієнт $R = -0,13$. Такий результат свідчить про те, що зв'язок між досліджуваними ознаками – зворотній, зі слабкою силою зв'язку. Тобто, залежність ознак статистично не значуща і здатність до самоосвіти не зумовлює прагнення оволодіти професією. Отже, можна припустити, що студенти, які добре знають навіщо вони обрали свою спеціальність, бажають оволодіти професійними вміннями та навичками, здійснюють це тільки в стінах вищого навчального закладу.

При розрахунку коефіцієнта кореляції показників за шкалами методик «Здатність до самоосвіти та саморозвитку» та «Особистісна орієнтація» отримано показник $R = 0,32$. Отриманий коефіцієнт кореляції між здібністю до самоосвіти та самоактуалізацією свідчить про те, що між цими показниками спостерігається середня пряма залежність. Виходячи з цих даних можна припустити, що студенти, які мають здатність до самоосвіти мають високий рівень самоактуалізації, тому що самоосвіта, саморозвиток та самоактуалізація – це процеси, мета яких забезпечити особистісне та професійне зростання. Самоактуалізація є невід'ємним атрибутом

самоосвіти та саморозвитку особистості. Тенденція до самоактуалізації становить сутність особистості – прагнення усвідомлювати, пізнавати, розкривати, а далі втілювати і реалізовувати себе в діяльності. Вона проявляється в мотиваційній структурі, в особистісно-сміслових утвореннях, смисложиттєвих орієнтаціях, що знаходять своє подальше втілення в професійній діяльності, спілкуванні та особистому житті.

Отже, результати кореляційного аналізу дають можливість зробити висновок, що здатність до самоосвіти не має значущої залежності від прагнення оволодіти професією та отримати знання, але здатність до самоосвіти зумовлює прагнення досягнення успіху та залежить від самоактуалізації. Таким чином, гіпотеза дослідження підтвердилась частково.

Висновки. В статті висвітлено результати емпіричного дослідження мотиваційної складової самоосвіти майбутніх фахівців. Представлено дані вивчення складових мотивації самоосвіти (мотивація досягнення успіху, мотивація навчання, здатність до самоосвіти та самоактуалізація).

Результати діагностики мотиваційної складової самоосвіти показали, що мотивація успіху, мотивація навчання, здатність до самоосвіти та самоактуалізація проявляються в майбутніх фахівців на досить високому рівні.

Діагностика мотивації навчання показала перевагу мотивів «оволодіння професією» та «отримання знань». Це свідчить про те, що майбутні фахівці вже вирішили для себе пріоритети, вибір професії був усвідомлений і вони прагнуть до оволодіння необхідними знаннями, щоб стати кваліфікаційними спеціалістами в сфері педагогіки. Переважання мотивів за першими двома шкалами свідчить про адекватний вибір студентом професії і задоволеність нею.

Діагностика мотивації успіху та остраху невдачі показала, що більшість студентів мають стійку мотивацію на успіх. Очевидно, студенти-магістри стають більш впевнені у собі, знають чого вони прагнуть та йдуть до своєї мети.

Вивчення ступеню самоактуалізації показало перевагу високого ступеню самоактуалізації респондентів. Це свідчить про прагнення майбутніх фахівців до найбільш повного виявлення і розвитку своїх особисті-

сних можливостей. Тобто, студенти магістратури прагнуть реалізувати себе, знайти сенс свого існування, стати тим, ким вони можуть стати, а не тим, ким їм нав'язують бути оточуючі.

Дослідження здатності до самоосвіти та саморозвитку виявило перевагу високого рівня прояву цієї якості. Це свідчить про те, що майбутні фахівці усвідомлюють необхідність удосконалити свій потенціал і реалізувати себе як особистість, набувати необхідні знання, вміння та навички.

Результати кореляційного аналізу дали можливість зробити висновок, що здатність до самоосвіти не має значущої залежності від прагнення оволодіти професією та отримати знання, але здатність до самоосвіти зумовлює прагнення досягнення успіху та залежить від самоактуалізації. Таким чином, гіпотеза дослідження підтвердилась частково.

Перспектива подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Перспективним напрямом розвитку наукової проблематики надалі вбачається розробка психодіагностичної методики для дослідження мотиваційної складової самоосвіти майбутніх фахівців; дослідження динаміки розвитку мотивації самоосвіти майбутніх фахівців в процесі навчання.

References:

- Berry, A. & Kitchen, J. (2020). The Role of Self-study in Times of Radical Change. *Studying Teacher Education*. 16. 123-126. <https://doi.org/10.1080/17425964.2020.1777763>
- Dolyns'ka, L.V., Naumova, YU.M., Shevchenko, N.F. (2020). Psyholingvistychni osoblyvosti zasvoyennya studentamy vizual'no-semantichnoho obrazu iyerohlyfu pry vyvchenni yapons'koyi movy [Psycholinguistic Features of Students' Acquisition of Visual-Semantic Image of a Hieroglyph in Studying Japanese]. *Psycholinguistics*. 27 (1). 30-51. doi: 10.31470/2309-1797-2020-27-1-30-51 [in Ukrainian].
- Geng, S., Law, K.M.Y. & Niu, B. (2019). Investigating self-directed learning and technology readiness in blending learning environment. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. 16, 17. <https://doi.org/10.1186/s41239-019-0147-0>
- Hill, M., Peters, M., Salvaggio, M., Vinnedge, J. & Darden, A. (2020). Implementation and evaluation of a self-directed learning activity for first-year medical students. *Medical Education Online*, 25:1. DOI: 10.1080/10872981.2020.1717780

Horban', YU. I. (2020). Samoosvita ta samorozvytok studenta v dynamitsi tsyvilizatsiynykh protsesiv [Student self-education and self-development in the dynamics of civilization processes]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadrov kul'tury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Management of Culture and Arts*. 2. 314-316. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2020.220614> [in Ukrainian].

Maksymenko, N., Bei, I., Khimchuk, L., & Vovchok, Y. (2020). Formation of Communicative Culture of Students by Means of Project Teaching in Higher Educational Establishments. *Journal of History Culture and Art Research*, 9 (3), 267-276. <https://doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2719>

Onufrieva, L. A., Didyk, N. M., & Chekanska, O. A. (2019). Psychological characteristics of using Internet by students. *Information Technologies and Learning Tools*, 74(6), 250-265. <https://doi.org/10.33407/itlt.v74i6.2568>

Onufriyeva, L., & Ivashkevych, E. (2021). Rozvytok avtonomiyi studenta zasobamy formuvannya yoho sotsial'noho intelektu [Development of student autonomy by means of forming his or her social intelligence]. *PROBLEMY SUCHASNOYI PSYKHOLOHIYI – PROBLEMS OF MODERN PSYCHOLOGY*, 51, 9–32. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2021-51.9-32> [in Ukrainian].

Sagitova R. (2014). Students' Self-education: Learning to Learn Across the Lifespan. *Procedia - Social and Behavioral Sciences. (ERPA International Congress on Education, ERPA Congress 2014, 6-8 June 2014, Istanbul, Turkey)*. 152, 272-277. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.09.194>

Serheyenko, O. S. (2019). Samoosvitnya diyal'nist' studentiv mystets'ko-pedahohichnykh spetsial'nostey : monohrafiya [Self-educational activity of students of art and pedagogical specialties]. Kyiv : Lira-K. 284. [in Ukrainian].

Shevchenko, N.F. (2021). Empirychne doslidzhennya motyvatsiyi samoosvity studentiv [An empirical study of the motivation of students' self-education]. *Problemy suchasnoyi psykholohiyi – Problems of modern psychology*, 53: 306–329. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2021-53.306-329>

Smolyuk, A. I. (2017). Komponentna struktura profesiynoho samorozvytku maybutnikh uchyteliv pochatkovoyi shkoly [Component structure of professional self-development of future primary school teachers]. *Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. O. Sukhomlyns'koho – Scientific Bulletin of Mykolayiv National University named after V.O. Sukhomlynsky*. 2. 432-435. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2017_2_79. [in Ukrainian].

Stroyanovska, O., Dolynska, L., Shevchenko, N., Andriashyna, N., Melnyk, I. & Tsybuliak, N. (2020). The Influence of the Professional Orientation of Students of Different Gender on Their Ideas of Happiness. *BRAIN. Broad Research in Artificial*

Intelligence and Neuroscience. 11 (4). 51-71. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/11.4/141>

Stroyanovska, O., Dolynska, L., Shevchenko, N., Yermakova, S., Matiasch-Zaiats, L., & Kriukova, O. (2021). Features of Students Ideas about Life Success. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(1), 136-153. <https://doi.org/10.18662/brain/12.1/175>

Tekkoll, I.A. & Demirel, M. (2018). An Investigation of Self-Directed Learning Skills of Undergraduate Students. *Front. Psychol.*, 23. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02324>

Tullis, J. G., & Benjamin, A. S. (2011). On the effectiveness of self-paced learning. *Journal of memory and language*, 64(2), 109–118. <https://doi.org/10.1016/j.jml.2010.11.002>

Nataliia Shevchenko

Dr. in Psychology, Professor of the Department of psychology, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia (Ukraine)

Sofia Mukomel

MA student of the Department of Psychology, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia (Ukraine)

EMPIRICAL STUDY OF MOTIVATIONAL COMPONENT OF SELF-EDUCATION OF FUTURE SPECIALISTS

ABSTRACT

The article highlights the results of an empirical study of the motivational component of self-education of future specialists. The data of studying the components of self-education motivation have been presented: motivation for achieving success, motivation of learning, the ability to self-education and self-actualization.

The results of diagnostics of the motivational component of self-education have shown that motivation for achieving success, motivation of learning, the ability to self-education, and self-actualization are manifested in future specialists at a fairly high level.

Diagnostics of motivation of learning has demonstrated a preference for the motives of "mastering the profession" and "acquiring knowledge". This indicates that future specialists have already decided their priorities, the choice of profession was conscious and they strive to acquire the necessary knowledge to become qualified specialists in the field of pedagogy.

Research of the motivation for achieving success and fear of failure has shown that most students have a sta-

ble motivation for success. Obviously, master's students become more self-confident, know what they want and go for their goal.

The study of the degree of self-actualization has displayed the advantage of a high degree of self-actualization of the respondents. This testifies to the desire of future specialists for the most complete identification and development of their personal capabilities. That is, master's students strive to realize themselves, to find the meaning of their existence, to become what they can become, and not what others force them to be.

Diagnostics of the ability to self-education and self-development has revealed the advantage of a high level of manifestation of these qualities. This shows that future specialists are aware of the need to improve their potential and realize themselves as individuals, acquire the necessary knowledge, skills and abilities.

The results of the correlation analysis have made it possible to conclude that the ability to self-education does not have a significant dependence on the desire to master the profession and gain knowledge, but the ability to self-education determines the desire to achieve success and depends on self-actualization. Thus, the research hypothesis has been partially confirmed.

A promising direction of future research concerns elaboration of psychodiagnostic methods for the study of the motivational component of self-education of future specialists; research of the dynamics of development of self-education motivation of future specialists in the process of training.

The keywords: self-education, motivational component of self-education, motivation for achieving success, motivation of learning, self-education ability, self-actualization.

Шевченко Наталія Федорівна

Доктор психологічних наук, професор кафедри психології Запорізького національного університету, м. Запоріжжя (Україна)

Мукомел Софія Євгенівна

Магістрант кафедри психології Запорізького національного університету, м. Запоріжжя (Україна)

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ САМООСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

АНОТАЦІЯ

В статті висвітлено результати емпіричного дослідження мотиваційної складової самоосвіти майбутніх фахівців. Представлено дані вивчення складових мотивації самоосвіти: мотивації досягнення успіху, мотивації навчання, здатності до самоосвіти та самоактуалізації.

Результати діагностики мотиваційної складової самоосвіти показали, що мотивація успіху, мотивація навчання, здатність до самоосвіти та самоактуалізація проявляються в майбутніх фахівців на досить високому рівні.

Діагностика мотивації навчання показала перевагу мотивів «оволодіння професією» та «отримання знань». Це свідчить про те, що майбутні фахівці вже вирішили для себе пріоритети, вибір професії був усвідомлений і вони прагнуть до оволодіння необхідними знаннями, щоб стати кваліфікаційними спеціалістами в сфері педагогіки.

Діагностика мотивації успіху та остраху невдачі показала, що більшість студентів мають стійку мотивацію на успіх. Очевидно, студенти-магістри стають більш впевнені у собі, знають чого вони прагнуть та йдуть до своєї мети.

Вивчення ступеню самоактуалізації показало перевагу високого ступеню самоактуалізації респондентів. Це свідчить про прагнення майбутніх фахівців до найбільш повного виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей. Тобто, студенти магістратури прагнуть реалізувати себе, знайти сенс свого існування, стати тим, ким вони можуть стати, а не тим, ким їм нав'язують бути оточуючі.

Дослідження здатності до самоосвіти та само-

розвитку виявило перевагу високого рівня прояву цієї якості. Це свідчить про те, що майбутні фахівці усвідомлюють необхідність удосконалювати свій потенціал і реалізувати себе як особистість, набувати необхідні знання, вміння та навички.

Результати кореляційного аналізу дали можливість зробити висновок, що здатність до самоосвіти не має значущої залежності від прагнення оволодіти професією та отримати знання, але здатність до самоосвіти зумовлює прагнення досягнення успіху та залежить від самоактуалізації. Таким чином, гіпотеза дослідження підтвердилась частково.

Перспективним напрямом розвитку наукової проблематики визначено розробку психодіагностичної методики для дослідження мотиваційної складової самоосвіти майбутніх фахівців; дослідження динаміки розвитку мотивації самоосвіти майбутніх фахівців в процесі навчання.

Ключові слова: самоосвіта, мотиваційна складова самоосвіти, мотивація досягнення успіху, мотивація навчання, здатність до самоосвіти, самоактуалізація.

How to cite (як цитувати):

Shevchenko, N., Mukomel, S. (2022). EMPIRICAL STUDY OF MOTIVATIONAL COMPONENT OF SELF-EDUCATION OF FUTURE SPECIALISTS. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 8 (4), 28-37. <https://doi.org/10.31108/1.2022.8.4.2>

Дата отримання статті: 02.03.2022

Дата рекомендації до друку: 21.04.2022

Дата оприлюднення: 30.04.2022